

Спеціалізованій вченій раді Д 58.082.01
Західноукраїнського національного університету

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Приятельчук Олени Анатоліївни
на дисертаційну роботу Шевченко Ірини Олександрівни
«Парадигма розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках»,
подану на здобуття наукового ступеню доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини**

Актуальність теми дослідження

Дисертаційна робота присвячена розв'язанню актуального теоретико-прикладного завдання – обґрунтування теоретико-методологічних засад цифрової торгівлі як складової нової домінантної парадигми на глобальних ринках та формування на цій основі науково-практичних рекомендацій щодо її пріоритетів розвитку в Україні.

Актуальність теми дисертації "Парадигма розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках" визначається сучасними тенденціями цифровізації економіки та суспільства. Стрімка цифровізація торгівлі визначає гостру потребу в вивченні та обґрунтуванні новітнього інструментарію розвитку торговельних відносин на глобальних ринках. Його ефективна розробка, вдале використання з врахуванням відмінних умов ендогенного та екзогенного середовища фірм є, на сьогодні, не просто ефективним методом формування додаткових конкурентних переваг компанії, а, загалом, необхідною умовою функціонування та успішного розвитку бізнес-суб'єктів на міжнародній арені.

Зазначена тема належить до важливих аспектів сучасної парадигми, оскільки в умовах стрімкого розвитку цифрової економіки та постійних змін у структурі цифрової торгівлі стає вкрай важливим розуміння та впровадження

цифрових компетентностей, інструментів та технологій в економіку та торгівлю. У цьому контексті виникає потреба у вивченні теоретико-методологічних аспектів парадигми розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках, оцінці стану електронної комерції в умовах глобальних змін, визначенні глобальних трендів та вивченні міжнародного досвіду розвитку цифрової торгівлі в контексті становлення діджиталізованого трейдингу на глобальних ринках загалом. Результати даних досліджень є надзвичайно важливими в контексті адаптації системи цифрової торгівлі в Україні до глобальних трендів та її успішної інтеграції в загальну архітектуру міжнародних економічних відносин.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами

Зв'язок теми з науковими програмами, планами та темами обумовлюється активним науковим дискурсом в галузі міжнародних економічних відносин, освіти та економіки. Дослідження здійснюється в рамках дев'яти науково-дослідних та держбюджетних тем, зокрема, серед усіх інших варто виокремити науково-дослідну тему «Підвищення конкурентоспроможності підприємництва: фінансовий інструментарій в умовах цифровізації» (державний реєстраційний номер 0123U104336, Наказ ЗУНУ №364-К/тр-НДЧ від 31.10.2023 р.). Такий підхід гарантує високе наукове значення та практичну імплементацію отриманих результатів, сприяючи впровадженню новаторських підходів. Основні положення та результати дисертаційної роботи використовуються в освітньому процесі: Дніпровського державного аграрно-економічного університету при викладанні дисципліни «Міжнародна економіка» (довідка № 44-11-202 від 27.03.2023 р.), Харківського національного автомобільно-дорожнього університету при викладанні дисциплін «Міжнародна економіка», «Інформаційні технології в економіці та бізнесі», «Цифрова економіка», «Міжнародні економічні відносини», «Інформаційні системи і технології в обліку, аудиті та оподаткуванні», «Управлінські інформаційні системи в обліку та оподаткуванні» (довідка № 421/47 від 02.05.2023 р.); Навчально-наукового інституту «Інститут

державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні дисципліни «Міжнародна економіка» (довідка № 4701-12 від 10.05.2023 р.)

Таким чином, дисертаційна робота віддзеркалює не лише актуальність теми в практичному значенні, але й має вплив на розвиток освітнього процесу.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які були сформульовані у дисертаційній роботі, достатньо висока. Важливим аспектом є аналіз наукового фундаменту, на якому ґрунтується робота, та виявлення логічності та послідовності доведення кожного наукового твердження. Результати досліджень, отримані І.О.Шевченко, відзначаються високим рівнем наукової достовірності. Вони витончено інтерпретовані, а кожен етап дослідження обґрунтовано та аргументовано відповідно до прийнятих наукових стандартів та методології. Отримані наукові результати були ефективно апробовані на 21 науково-практичній конференції міжнародного та всеукраїнського рівнів. Це свідчить про високий рівень академічної взаємодії та зацікавленості спільноти у дослідженнях, які пропонуються автором.

Структура дисертаційної роботи є логічно побудованою, чіткою та виконаною у науковому стилі. Задачі дослідження повністю розкривають тему дослідження, а кожен розділ має взаємозв'язок із загальним контекстом роботи.

Загальні висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертації, відзначаються своєю обґрунтованістю та аргументованістю. Їхній внесок у відповідний науковий дисциплінарний контекст є значущим та здатним сприяти подальшим науковим дослідженням. У цілому, дисертаційна робота І.О. Шевченко вражає своєю обґрунтованістю та високим рівнем достовірності, який забезпечує високу якість наукового дослідження та його внесок у відповідну наукову галузь.

Новизна наукових досліджень, висновків та рекомендацій, їх практичне значення

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає в ряді ключових аспектів, що роблять це дослідження важливим та оригінальним у науковому вимірі.

Теоретичний внесок: робота пропонує новий погляд на теоретико-методологічні аспекти розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках, доповнюючи і розширюючи існуючі концепції, пропонуючи власне поняття «трейдинговий цифровий двійник» (стор. 99).

Запропонована теоретико-методична модель цифрової торгівлі на глобальних ринках, що базується на врахуванні передумов для виникнення бар'єрів розвитку цифрової торгівлі та взаємодії з такими тісно пов'язаними з торговельною політикою сферами, як інноваційна діяльність, ринкова інфраструктура, конкуренція, оподаткування, зовнішні ризики, захист споживачів, кваліфікація персоналу та управління базами даними (стор. 74-75).

Теоретичне трактування поняття «цифрова торгівля» через визначення категоріального базису, графічну карту ключових слів та в результаті побудови схеми взаємозв'язку тезауруса поняття. Шевченко Ірина Олександрівна вдало пропонує визначати цифрову торгівлю як не обмежений в часі і просторі процес здійснення фінансових операцій у секторі цифрової економіки за допомогою інформаційних технологій, що має на меті задоволення споживчих потреб у купівлі товарів та послуг та/або комерціалізації інтерактивного досвіду (стор. 43-54)

Уточнення поняття глобального ринку як системи торговельно-економічних відносин між країнами, що складається з метою обміну економічними вигодами та підвищення ефективності виробництва, інвестиційної діяльності, формування нових споживчих благ шляхом об'єднання торговельної галузі в окремі кластери (стор. 23-25)

Запропонована систематизація та класифікація термінів, пов'язаних із

цифровою торгівлею на глобальних ринках, не лише надає можливість отримати ясне уявлення про широкий спектр цих термінів, але й відкриває їх взаємозв'язок та важливість у контексті парадигми розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках.

Емпіричні дослідження: однією з ключових особливостей є проведення нових емпіричних досліджень, які включають в себе аналіз актуальних аспектів парадигми розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках, а саме.

Розроблено підходи до визначення застосування цифрових інструментів та технологій розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках; розширено методикку збору та аналізу даних, і створено інтегровані моделі оцінки. Це дозволило більш точно і комплексно оцінити рівень розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках та розробити ефективніші стратегії розвитку в цьому напрямку.

Емпіричні дослідження фокусувались на вивченні інституціональних та нормативно-правових аспектів, які виникають у контексті розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках. Дослідження включало аналіз конкретних випадків і взаємодію з різними цифровими технологіями та інструментами, органами управління та іншими зацікавленими сторонами для ідентифікації та вирішення системних проблем в розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках. (стор. 104-136).

Емпіричні результати дослідження виявили особливості типологізації трансформації цифрової торгівлі на глобальних ринках (стор. 135-136).

Методологічний підхід: робота використовує нові або модифіковані методологічні підходи до визначення рівня розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках.

Методологічні підходи охоплюють комплекс теоретичних та практичних підстав, спрямованих на аналіз та визначення стратегій і механізмів, які сприяють впровадженню цифровізації в традиційну торгівлю чим сприяє розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках. Такі методологічні підходи не лише визначають ефективні цифрові інструменти для їх практичної

реалізації, сприяючи розвитку економіки, міжнародних економічних відносин та суспільства в цілому (стор. 138-159).

Концептуальний підхід трансформації глобальної економіки що враховує системність трансформаційних змін, вплив глобальних проблем та сталого розвитку національних економік та охоплюють сферу міжнародного виробництва, міжнародний рух чинників виробництва і міжнародну торгівлю. (стор. 20-23).

Була розроблена концептуальна модель розвитку цифрової торгівлі мега-, макро-, мезо- та мікрорівнях глобальних ринків, що дає змогу обґрунтувати використання інструментарію цифрової торгівлі для кожного із учасників цих рівнів . У моделі враховано фактори впливу на розвиток цифрової торгівлі на глобальних ринках. Модель побудовано на основі системи розвитку цифрової торгівлі в Україні. Кожен рівень розглядається поступово з урахуванням планування, організації, мотивації та контролю розвитку. (359- 378)

Апробація на практиці: отримані результати мають практичну цінність, яка виражається в апробації розроблених концепцій і рекомендацій на реальних наукових конференціях і в процесі співпраці з установами вищої освіти.

Галузевий вплив: дисертаційна робота здійснює власний внесок у вирішення сучасних проблем галузі, розширюючи розуміння цифрової торгівлі, як домінантної парадигми на глобальних ринках та надаючи нові підходи до практичних завдань.

Системний погляд: робота представляє новий системний погляд на розвиток цифрової торгівлі на глобальних ринках в контексті структурно-інноваційних змін, інтегруючи різні аспекти в єдиний теоретичний та методологічний каркас.

Такий підхід до дослідження дозволяє визначити наукову новизну та оригінальність представлених результатів, що сприяють подальшому розвитку галузі та збагаченню наукового спадку.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, які викладені у дисертації, проявляється у ретельному аналізі та систематизації отриманих даних, який 51 науковій праці загальним обсягом 53,61 д. а., з яких автору належить 45,09 д.а., в тому числі: 1 одноосібна монографія, 29 статті – в наукових фахових виданнях (з яких 21 стаття – у наукових фахових виданнях України та 8 статей – у наукометричних базах «Scopus» та «Web of Science»), 21 публікація за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій. Реферат дисертації чітко відображає науковий внесок автора та відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України стосовно публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації

Принципи академічної доброчесності дотримані. У дисертації не виявлено академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації, посилання на джерела наукової літератури та статистичної інформації зроблено з дотриманням встановлених норм законодавства про авторське право.

Науково-практична значимість результатів дослідження

Отримані результати дослідження носять важливий науково-практичний характер. Методологічні підходи, теоретичні висновки і практичні рекомендації, які були розроблені в рамках дисертації, досягли конкретного рівня і можуть бути використані в різних сферах та організаціях. Важливість практичних внесків підтверджується рядом довідок щодо впровадження результатів дослідження.

Громадська організація "Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень" дійшла до висновку, що використання методологічних засад розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках та концептуального підходу

до визначення місця краудсорсингу у системі цифрової торгівлі мають інноваційний характер та науково-практичне значення. Аудиторська фірма «Гравіс» підтвердила, що застосування цифрових технологій та інструментів, а саме: інтернет-технології, хмарні технології, блокчейн-технології та смарт контракти, дозволяють підвищувати ефективність та якість роботи аудиторських фірм, знижувати витрати, підвищувати конкурентоспроможність та розширювати можливості аудиторської діяльності. Динамізуючий потенціал цифрових технологій запропонований в дисертаційному дослідженні сприяє економічним перетворенням для запровадження цифрової політики та стимулів для впровадження технологій, що може створити цифрові можливості та навички в аудиторській діяльності. Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації проінформував, що розгляд та обґрунтування методологічного контенту дослідження розвитку інструментарію цифрової торгівлі на глобальних ринках, сприятиме формуванню категоріального апарату цифрової торгівлі на глобальних ринках і типології використання сучасних цифрових інструментів на світовому ринку можуть бути реалізовані в контексті трансформаційних процесів в Україні та процесу цифровізації. Харківська обласна державна адміністрація Департамент агропромислового розвитку впровадив стратегічний інструментарій розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках, як підґрунтя для розбудови цифрової підтримки окремих галузей народного господарства. Харківська Обласна Рада використовує у своїй діяльності концепцію реконструкції та каталізації цифровізації України, що дозволяє підвищити прозорість та підзвітність уряду, та має вирішальне значення для залучення інвестицій приватного сектора в Україну та виконання умов вступу до ЄС. Комунальний заклад «Зміївський міський Будинок культури» зазначив, що деякі положення дисертаційного дослідження беруться до уваги та використовуються при розробці законодавчих актів місцевого самоврядування в сфері формування цифрової економіки України та реалізації розвитку високотехнологічного підприємництва в контексті необхідності забезпечення гармонізації законодавства в сфері інформаційної безпеки,

інноваційної діяльності із світовими європейськими стандартами. Державне Підприємство Обслуговування Повітряного Руху України зазначило, що рекомендації щодо технічного забезпечення процесу діджиталізації управлінських та маркетингових процесів на підприємстві беруться до уваги та використовуються в діяльності підприємства. Таким чином, дисертація здійснила практичний внесок у різні сфери та організації, сприяючи розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках.

Зауваження та дискусійні положення до змісту дисертаційної роботи

Оцінюючи позитивно дану дисертаційну роботу, слід констатувати, що вона не позбавлена певних зауважень та дискусійних положень.

1. Підрозділ 1.1 (стор. 30-56) містить цінні теоретичні висновки стосовно детермінантів розвитку глобальних ринків, проте бажано приділити більше уваги непротекціоністському ринку, який було виділено як тенденцію розвитку глобальних ринків (Рис.1.1.). Необхідно також зазначити загрози та перспективи від його розвитку.

2. На рис.1.7. «Економічний зміст глобальних проблем як складової економічного розвитку» вказано щільний взаємозв'язок між глобальними проблемами та виокремлено економічні проблеми, як ті, що сприяють розвитку цифрової торгівлі. На нашу думку, всі глобальні проблеми впливають на розвиток цифрової торгівлі, виокремлення саме економічних не є доцільним.

3. У підрозділі 3.3 (стор. 199-233) розглянуто міжнародний досвід країн Європейського союзу та Азійсько-Тихоокеанського регіону. Матеріали даного розділу доцільно було б доповнити вивченням та критичним аналізом досвіду Сполучених Штатів Америки. Тим паче, що в роботі автор наводить динаміку показників саме для США. Також слід виокремити конкретні інновації та стратегії міжнародного досвіду та знайти напрями впровадження кожного з них в практичну площину в Україні. Важливо додатково підкреслити практичний вплив та переваги, які можуть виникнути в результаті впровадження міжнародного досвіду. В роботі це зроблено, однак досить поверхово.

5. У п'ятому розділі роботи слід додатково розглянути інвестиції в освіту і в науку не лише державні, а й приватного характеру. Для кращого розуміння та прийняття обґрунтованих висновків, рекомендацій і концепцій, необхідно надати конкретні приклади успішного використання інвестицій з усіх джерел походження та всіх форм реалізації. Також важливо докладно проаналізувати можливі ризики та визначити способи їх подолання.

6. У п. 5.3 (стор. 350-369) розроблено концептуальну модель використання в Україні інструментарію цифрової торгівлі на глобальних ринках, однак доцільно було б розглянути більш детально специфіку різних спеціалізацій в сфері торгівлі, особливо глобального характеру. Також, слід навести приклади конкретних державних програм, спрямованих на сприяння розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках. Паралельно важливо звернутися до актуальних наукових джерел та досліджень для підтримки концептуальних орієнтирів та оцінити їх роль у розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках.

Усі зазначені зауваження мають рекомендаційний характер та становлять методологічну основу для подальшого удосконалення дисертації Шевченко І.О. Важливо врахувати ці зауваження у процесі подальшої роботи, зокрема, деталізувати та конкретизувати ключові поняття, розглянути додаткові приклади чи деталізовані аспекти, які допоможуть більш глибоко розкрити тему дослідження. Однак ці зауваження нічим не обтяжують наукову та практичну важливість представленого дослідження, а, навпаки, можуть сприяти підвищенню його якості та внеску в науковий діалог.

Загальний висновок та відповідність дисертації встановленим вимогам

Загальний висновок дисертації свідчить про те, що представлене дослідження є завершеним та самостійним внеском у економічну науку. Наукова новизна роботи виявляється у впровадженні інноваційних методологічних підходів, що дозволяють розширити розуміння цифрової торгівлі на глобальних ринках. Дисертація відзначається високою

обґрунтованістю теми, оскільки її результати покладені на тверді теоретичні основи, враховуючи сучасні концепції та тенденції розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках. Вона відповідає вимогам паспорту спеціальності та належним чином відображає питання, які є актуальними для даної галузі науки. Представлений реферат чітко висвітлює науковий внесок автора та основні результати дослідження. Відповідність дисертації вимогам порядку присудження ступеню доктора наук підтверджується якісною підготовкою та обґрунтуванням отриманих результатів.

Таким чином, дисертаційна робота Ірини Олександрівни Шевченко на тему "Парадигма розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках" та реферат відповідають паспорту спеціальності 08.00.02 - світове господарство і міжнародні економічні відносини (галузь знань: 08 – економічні науки) і Порядку присудження та позбавлення наукового ступеню доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2021 р №1197), та вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлень дисертацій».

На основі детального аналізу представленого дослідження можна зробити висновок, що Шевченко Ірина Олександрівна заслуговує наукового ступеню доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 - світове господарство і міжнародні економічні відносини (галузь знань: 08 – економічні науки), а її внесок у розвиток цифрової торгівлі на глобальних ринках визнається важливим та відмінним.

Офіційний опонент,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри міжнародного бізнесу

Навчально-наукового інституту

міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Олена ПРИЯТЕЛЬЧУК

Підпис засвідчую
Вчений секретар НАЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
11.06.2024р.

